

תורה ודעת

יו"ל ע"י 'קהל עדת ירושלים' ♦ גליון 94 ♦ פרשיות ויצא - וישלח ♦ כסליו תשס"ט

ביאורי תורה

מתורתו של רבינו הגאון רבי לייב מינצברג שליט"א

פרשת ויצא

ויסוד הדברים הללו צריך ביאור גדול, מה להם למלאכי ה' להורות עצה ותבונה נגד הקב"ה, והרי כל עצמם לא נבראו אלא לשמשו, לשרתו ולכבדו, וכיצד יש מקום לכך שיביעו המה סברא ודעה בפני רצון קונם, ויאמרו לו מה יעשה ומה יפעל.

ונראה הביאור בזה, כי בוודאי אין תפקידם של המלאכים אלא לשרת ולכבד את ה', אלא היא הנותנת, שכן בכל אלה המקומות היתה דעתם, כי הדברים שעלו במחשבתו של מקום לעשות - עשויים להביא למידה של מיעוט בכבודו יתברך בעולם, ואשר לכן, דווקא מתוקף תפקידם כממונים על כבוד ה', מתוך נאמנותם לשמו הגדול, העלו המלאכים את העצה למנוע את הדברים, וראו בכך משום מילוי חובתם וריבוי הכבוד ליוצאם.

ואכן, בפעם הראשונה היתה זו בבריאת האדם בצלם אלוקים, כי אז חשו המלאכים כי עצם מציאות זו - שיש בעולם 'נברא' כדמות ה'בורא' - יש בה מידה מסוימת של גרעון בכבוד ה', מעין המשך בעמוד הבא

ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם: רצונכם, נעשה אדם בצלמנו. אמרו לפניו רבונו של עולם, מה מעשיו. אמר להן: כך וכך מעשיו. אמרו לפניו: רבונו של עולם 'מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו', הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם. וכן כת שניה. כת שלישית אמרו לפניו: רבונו של עולם, ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו, כל העולם כולו שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה.

פעם נוספת אנו מוצאים כזאת, בשעת מתן תורה, כדאיתא בגמרא (שבת פח): בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו, אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם - 'מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו'; ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים'. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה החזיר להן תשובה וכו'.

א. והנה ה' נצב עליו (כח, יג).

פירש רש"י: והנה ה' נצב עליו - לשמרו.

והוא על פי המבואר בגמרא (חולין צא): 'והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו' וכו'... תנא: עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה, ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה. בעו לסכוניה [רש"י: מחמת קנאה], מיד 'והנה ה' נצב עליו', אמר רבי שמעון בן לקיש, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו - כאדם שמניף על בנו [רש"י: במניפה להצילו מן השרב]. ע"כ. כלומר, שמירה יתירה הוצרך יעקב באותה שעה, מפני המלאכים שנתקנאו בו ובקשו לפגוע בו.

מלבד פרשה זו, אנו מוצאים שני מקומות נוספים, בהם מתקיים דין ודברים בין הקב"ה לפמליא של מעלה, כאשר המלאכים מביעים דעה אחרת, כביכול שונה מדעת הקב"ה, והקב"ה דוחה את דבריהם ואינו שומע לעצתם.

בפעם הראשונה היתה זאת בשעת בריאת האדם, כדאיתא בגמרא (סנהדרין לח): בשעה שביקש הקדוש ברוך הוא לבראות את האדם,

טנא מלא ברכות

ברכת מזל טוב חמה ולבבית שלוחה בזה

לכבוד מורינו ורבינו שליט"א

ולחתנו הגאון רבי אשר ליכטנשטיין שליט"א

לרגל השמחה השרויה במעונם בנישואי הנכד / הבן

יהא רעווא משמאי שיזכו לרוות מהם ומכל משפחתם רוב נחת דקדושה, ויאריך ה' ימיו על ממלכתו להנהיגנו, ולהפיץ מעיינות תורתו הברוכים מתוך רוב שמחה והרחבת הדעת וכל מילי דמיטב

קהל עדת ירושלים

ניתן להאזין לשיעורי רבינו

הגאון הגדול רבי לייב מינצברג שליט"א

בקול הלשון (בלשה"ק)

בטלפון 03-6171111

לציבור הקוראים

ניתן להצטרף כמנוי קבוע לבטאון

תורה ודעת

תמורת 10 ש"ח לחודש

לפרטים 0527653301

דחיקת רגלי השכינה. ואין זה מכבוד ה' שצולם דמות תבניתו יהיה נישא על ידי בשר ודם. וכפי שיש ללמוד מתשובת הקב"ה לטענתם (הובא ברש"י א, כו) - **אמר להם, יש בעליונים כדמותי, אם אין בתחתונים כדמותי, הרי יש קנאה במעשה בראשית.** וכן מצינו, שאף לאחר בריאת האדם, נדרשו עצות ותחבולות שונות כדי שלא יטעו הבריות אחריו, שכן אמרו חז"ל בבריאת האשה (הובא ברש"י ב, יח): **לא טוב היות האדם לבדו - שלא יאמרו שתי רשויות הן הקב"ה יחיד בעליונים ואין לו זוג, וזה יחיד בתחתונים ואין לו זוג.** לפיכך אמרו המלאכים לפניו, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו. ועל ידי מניעת בריאתו, בקשו לשמור על כבוד ה' ולמלאות בזה את תפקידם כראוי.

בשנית מצינו ויכוח דומה, בדברי חז"ל בפרשתנו כאן, כאשר ירד הקב"ה למקום לינת יעקב אשר 'קראו בית', וביקש לעשות לו דירה בתחתונים, ולקבוע מקום משכנו בארץ [וביחוד לפי המבואר במדרש (תנחומא נשא יב) כי לאחר שכבר כונן ה' בית לכבודו בארץ - נעתק מקום מושבו לכאן, ומעתה נעשה מקום זה עיקר דירתו (ראה בזה 'תורה ודעת' גליון 47 פרשת תרומה תשס"א)] - הרי שבאותה שעה נתקנאו בו המלאכים, בראותם במציאות זו משום ירידה בכבוד ה', וביטול הפירוד המוחלט "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", ומתוך קנאותם למען כבודו יתברך - בקשו לפגוע במי שהביא לידי מציאות זו, עד אשר הקב"ה בכבודו ובעצמו הוצרך להתייצב עליו, ולשמרו מפניהם.

בשלישית היתה זאת, כאמור, בשעת מתן התורה. כאן בולטת טענתם זו של מלאכי השרת, כשאמרו לפניו **"מה לילוד אשה בנינו ... תנה הודך על השמים"**. הואיל ונתנית התורה לישראל, אין פירושה רק גילוי דבריה והשמעת מצוותיה, אלא מסירת אור חכמת התורה, כאשר כח הבנתה, כמו גם יצירתה וחידושה, נמסר לבית דין של מטה ולהכרעתם, בחינת 'תורה דיליה', ואדרבה, "לא בשמים היא", אלא כל אשר יורו וידונו חכמי ישראל, הן הן דברי אלוקים חיים. הנה כי כן, על העברת חמודה גנוזה זו לבעלות בשר ודם, בקשו המלאכים לערער, בראותם בכך משום פחיתות כבוד לתורת ה'. ורק לאור תשובתו של משה, כי אין התורה מתקיימת אלא בידי בשר ודם, הסכימה דעתם של משרתי ה' שיחלוק הקב"ה מחכמתו ליראיו, ותמלא כל הארץ כבודו.

ב. לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד

יעזק היה לי כי עתה ריקם שלחתי את עניי ואת יגיע כפי ראה אלקים ויוכח אמש (לא, מב).

'פחד יצחק' - פירושו 'זה שיצחק ירא ממנו', כמו שתרגמו אונקלוס: **"ודדחיל ליה יצחק"**. ויש להבין, מדוע שינה יעקב בלשונו ונקט לגבי אברהם לשון 'אלקים', ולגבי יצחק לשון 'פחד'. ועיין רש"י שכתב: **לא רצה לומר אלקי יצחק, שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם. ואף על פי שאמר לו בצאתו מבאר שבע 'אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק' וכו'... יעקב נתיירא לומר 'אלהי' ואמר 'ופחד'.**

אמנם לפי פשוטו נראה, כי הכינוי 'פחד יצחק' מעולה בדרגתו מלשון 'אלוקי אברהם', ואדרבה, דווקא בעודו בחיים יש מקום לקרוא על הצדיק כינוי זה, שמשמעותו היא שעכשיו הוא ירא את ה' ועובד לפניו בהוה. מה שאין כן לאחר מותו, כשהצדיק כבר אינו קיים, וכבר איננה מתקיימת בו עבודת ה' ויראתו בקיום מצוותיו והליכה בדרכיו, שוב אין לכנות את השי"ת כפחדו ויראתו של צדיק זה, אלא בכינוי הכללי - אלוקיו.

ג. אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב בפחד אביו יצחק (לא, נג).

חלקו הראשון של הכתוב פשוט ומבואר, כי כוונת לבן בדבריו היתה לתלות שבועתם בשורש שניהם, תוך שהוא מזכיר את אלוקי אברהם - שרשו של יעקב, ואלוהי נחור - שרשו של לבן בן בתואל, ממשפחת נחור. אך מיהו 'אלהי אביהם' - סתם הכתוב ולא פירש.

והנה רש"י כתב: **אלהי אברהם - קדש; ואלהי נחור - חול; אלהי אביהם - חול.** ואם כן צריך לומר, ש'אלהי אביהם' מוסב על שרש השרשים הקדום של שניהם, הלא הוא תרח אבי אברהם ואבי נחור גם יחד, שאף הוא היו לו אלהים אחרים משלו, וגם בהם ביקש לבן לתלות את השבועה.

אלא שעדיין יש לדקדק בלשון המקרא, כי לפי זה היה הסדר הנכון להזכיר 'אלהי אביהם' לפני תיבות 'ישפטו בינינו', על מנת לכלול את 'אלוהי תרח' בין שופטי השבועה. אולם לפי הסדר האמור כאן, משמע לכאורה שתיבות 'אלהי אביהם' אינן שייכות לעיקר דברי לבן על האלוהויות שישפטו ביניהם, אלא כענין בפני עצמו הן מוזכרות.

ונראה כי לפי פשוטם של דברים, 'אלהי אביהם' מוסב עליהם עצמם, דהיינו על יעקב ולבן, שאלהי אביהם - אברהם ונחור - ישפטו ביניהם. ומתוך שלא נאמר 'אלהי אבותינו' (בגוף ראשון), אלא 'אלהי אביהם' (בגוף שלישי), נמצינו למדים שהתיבות הללו אינן מדברי לבן ליעקב, אלא משה רבינו כותבן. שאחר שהזכיר 'אלהי אברהם ואלהי נחור' ישפטו בינינו, כאן נסתיימו דבריו של לבן. ועתה בא הכתוב לפרש משמעות דבריהם - שהתכוונו בכך להשביע עצמם באלהי אביהם.

נמצא אפוא, כי 'אלהי אביהם' מתייחס הן לאלקים קודש והן לאלוהים חול. ואכן מצינו שני מדרשים חלוקים בזה, כי הנה מקור דברי רש"י הוא במסכת סופרים (פ"ד ה"ז) ובמסכת ספר-תורה (פ"ד ה"ד), אולם בבראשית-רבה (עד, טז) מצינו מפורש: **אלהי אברהם קודש, ואלהי נחור חול, אלהי אביהם - משמעו קודש וחול.** וכמבואר.

אמנם נראה, כי גם מדרשו של מקרא זה, לפיו הוא מוסב על תרח, מקושר יפה עם פשוטו של מקרא ונלמד ממנו. כי לאחר שכבר הזכיר הכתוב שסיבת תלייתם את השבועה באלהי אברהם ואלהי נחור הוא מצד היותם 'אלוהי אביהם', הרי מעתה מתבקש אפוא להתייחס גם לאלוהיו של תרח, כי לא יאות הוא ללבן להתעלם משרשם המשותף, ולכן דרשו חכמים מכאן, כי מכלל דברי לבן עולה רמז מובן מאליה, כי גם אלהי תרח - שאף הוא נכלל בהגדרת 'אלוהי אביהם' - ישפטו ביניהם.

כל אלה דברי לבן הרשע, שטוף הגילולים והתרפים, עובד הכוכבים והמזלות. אך להבדיל בין קודש לחול, יעקב אבינו ע"ה, קדוש ישראל ובחירו, לא העלה על דל שפתיו שיתוף שם שמים עם דבר אחר, אלא "וישבע יעקב בפחד יצחק אביו".

ד. הפעם ילוה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים על כן קרא שמו לוי (כט, לד).
וכתב רש"י: **קרא שמו לוי וכו'... ויש מדרש אגדה (דברים רבה), ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה, ונתן לו עשרים וארבע מתנות כהונה, ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי.**

שלשה שבטי ישראל הם, הקשורים באופן ישיר לענייני בית המקדש ועבודתו בארץ ישראל: לוי, יהודה ובנימין. ובכולן מצינו את שורש עניינם טמון ומיוסד בשמים: הראשון שבכולן הוא שבט לוי - מזרעו נבחרו

יחלק שלל" (מט, כז) – מורה על גבורתם הנודעת של בני בנימין, כמתואר במעשה פלגש בגבעה (שופטים כ, טז) **"עשרים וששה אלף איש שולף חרב... שבע מאות איש בחור אטר יד ימינו כל זה קולע באבן אל השערה ולא יחטיא"**. אמנם מקרא זה נדרש על גבורתם שעמדה לישראל בכיבוש ארצם, וכדאיתא במדרש (אסתר רבה פרשה י) **"בנימין זאב יטרף וגו'... זה שאול שהיה בקרן של ישראל, שהיה תחלה למלכים והיה משבט בנימין, והכה את עמלק ובזז את כל אשר להם"**. והוא כנגד לידתו של בנימין בארץ ישראל, לאחר שכבר התחיל יעקב לכבשה, על ידי קניית חלקת השדה מידי שכם במאה קשיטה.

"לבנימין אמר ידיד ה'..." (דברים לג, ב) – זהו רמז למידת הידידות העליונה בדרגתה בין הקב"ה ליעקב, הדרגה הגבוהה ביותר של השראת השכינה, אשר באה לידי ביטוי בכך שקראו הקב"ה בשמו 'אל', וחקק דמותו על כסא הכבוד. ואכן ידידות זו חלה במשנה תוקף על בנימין, שנולד בשעה שבחינה זו כבר היתה שרירה וקיימת.

"...ישכן לבטח עליו, חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכן" (שם) – זהו רמז להיותו קשור בשרשו לבית המקדש, וכדאיתא בגמרא (זבחים קיח:) **חופף עליו - זה מקדש ראשון, כל היום - זה מקדש שני, ובין כתפיו שכן - אלו ימות המשיח; רבי אומר חופף עליו - זה העולם הזה, כל היום - אלו ימות המשיח, ובין כתפיו שכן - זה העולם הבא**.

שבט בנימין אף ייסד את מלכות ישראל, על ידי המלכת שאול שהיה מזרע בנימין, וכאשר התפלגו הממלכות בין יהודה לישראל לאחר מות שלמה – שמר בנימין אמונים למלכות בית דוד הנאמנים לה', שלא כעשרת השבטים שנתאגדו תחת מלכות אפרים.

את שמו של 'בנימין' דרשו חז"ל בהרבה פנים (ראה מדרש שכ"ט בראשית לה, ומדרש אגדה במדבר כו) **'בן ימין', 'בן מיומן', 'בן הנוטה לימין ולא לשמאל'** ועוד כהנה. כל אלה מורים על היותו מיוחד ומובחר מאחיו, והדבר נובע משלש מעלות יתירות שהיו בו: בנימין הוא השבט היחיד שנולד בארץ-ישראל, הוא היחיד שנולד ליעקב אביו משנקרא שמו 'ישראל', ועל פי מדרש חז"ל אף קראו הקב"ה 'אל' [עיין רש"י עה"פ (לג, כ) **"ויקרא לו אל אלקי ישראל"**], והוא היחיד שנולד לאחר שכבר קיים יעקב את נדרו והקים בית לה' בארץ.

שלש המעלות הללו מביאות לידי משמעות אחת, כי בעוד שכל השבטים החלו את חייהם בטרם השיגו כל המעלות הללו, והיו מוסיפים והולכים עד אשר הוכשרה השעה להשגת דרגתם זו, הרי שבנימין לא הוצרך להמתין להשלמת הדרגות הללו, אלא מראשיתו כבר נולד לתוך מציאות נשגבה זו – לאב הנושא את שם ה', ושוכן בארץ ה', אשר בתוכו כבר קיים ועומד בית מקדש לה'.

שלש המעלות הללו נרמזות בברכות יעקב וברכות משה את בנימין:

"בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב"

אהרן ובניו לכהונה, ושאר צאצאיו ללויה. זהו השבט שכולו קודש לה' – ה' הוא נחלתו". ושורש הדברים טמון בשמו, המעיד על מהותו ונובע מנסיבות היוולדו. כי כדרך שנולד לוי בסימן **"הפעם ילווה אישי אלי"** – כאשר באותו הזמן היו האבות הקדושים מרכבה לשכינה, ובחינת בית המקדש התגלמה בהם, ובייחוד ביעקב אשר 'קראו בית' – כך גם כשנבנה בית המקדש הקבוע, היו בני לוי נלווים על ה', נושאי ארון בריתו ומופקדים על עבודתו, ומייצגים את ה' בפני העם – לשרתו ולקדשו ולברך בשמו, ולהורות חוקיו ומשפטיו לישראל.

השבט השני המקושר אל ענייני בית המקדש הוא יהודה, בחלקו הוא נבנה ותחת מלכותו הוא פעל. שבט יהודה הוא אשר העמיד מזרעו את 'מלכות בית דוד' אשר בנתה וכוונה את מקדש ה', ואף הלכה שנויה היא שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד.

שמו של יהודה, שנולד בסימן **"הפעם אודה את ה'"**, מעיד על הקשר הישיר והאמיץ בין החיים הארציים לבין השפע האלוהי, וייחוס כל הצלחות האדם, מחשבותיו ותחבולותיו – לחסד הקב"ה אשר בידו כל נפש ורוח. יהודה מסמל אפוא את ענין ההודאה לפני ה' שבעבודת הקרבנות בבית המקדש, וממלא את תפקיד מלכות ישראל בארץ – הנאצלת מכוחה של מלכות ה', מלך ישראל וגואלו.

האחרון החביב שבכולן הוא בנימין, אשר חלק את מקום המקדש יחד עם יהודה אחיו, ובית קדש הקדשים עומד בחלקו של בנימין.

פרשת וישלח

- פרשת חיי שרה תשס"ט.

אולם לפי האמור יבואר היטב, כי הגר לא היתה אשתו של אברהם אלא מכח שרה, שמסרה אותה לאברהם על מנת להיבנות ממנה, ולכן, כשם שבלהה לא נחשבה כאשת יעקב אלא בחיי רחל – כך גם הגר שפחת שרה לא נחשבה כאשה לאברהם אלא בחיי שרה גבירתה. נמצא אפוא, כי בלקיחת אברהם את קטורה, חזר אכן ולקחה כמשפטה הראשון, אלא שהתנאים והנסיבות הם אשר השתנו, שבחיי שרה היתה הגר חשובה ומיוחסת אחריה, ומשמתה שרה פקע יחוסה, ומכאן ואילך לא נידונה אלא כפילגש.

נערך על ידי הרב דוד אנשין

אין לראות בבלהה שליחתה של רחל, ומכאן ואילך נתמעט מעמדה ונידונה כפילגש. והטעם שציינן זאת הכתוב כאן, הוא כדי ללמד על מעשה ראובן, שלא הרהיב עוז לעשות כן אלא מחמת היותה פילגש.

כיוצא בזה אנו מוצאים באברהם שבו נאמר (כה, א) **"ויסוף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה"**, ודרשו חז"ל (הובא ברש"י שם) **קטורה - זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת וכו'.** ולכאורה יש לתהות על כך, והלא הגר היתה אשה לאברהם מימים ימימה, אלא שגירשה מעמו מפני שרה, ולמה זה כאשר הוא חוזר ומשיבה אליו – אינו שב לקחתה כאשה, אלא כפילגש בלבד (ראה בזה 'תורה ודעת' גליון 93

ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו (לכ, כג).

בכל המקרא, מכוונות בלהה וזלפה "שפחות", והן מיוחסות כנשים ליעקב. רק במעשה ראובן, שינה הכתוב בלשונו וכינה את בלהה "פלגש" (לה, כב). ויש ליתן טעם לדבר.

והנראה בזה, כי בלהה שפחת רחל, היתה חשובה כאשת יעקב – רק בחייה של רחל. שכן רחל היא אשר נתנה אותה ליעקב, כדי שתלד לו בנים בשבילה ותבנה גם היא ממנה. ולכן, כל עוד שהיתה רחל בחיים היתה בלהה נטפלת לה ומיוחסת אחריה, כי מאחר שבאה בשמה ובשליחותה, היו רואים אותה כאילו היא רחל, ובניה בני רחל. אבל משעה שמתה רחל – שוב

ברכות שמונה עשרה

ויבוא' במנחה בר"ח אם צריך להתפלל בערבית תפילת תשלומין, דיש סוברים דמכיון שבלאו הכי לא יוכל לומר בה יעלה ויבוא, והרי תפילה בלא אמירת יעלה ויבוא כבר היה לו, וא"כ אין צריך להתפלל ערבית שתיים דאינו מרוויח כלום בתפילת התשלומין. ויש סוברים דהמתפלל בר"ח בלי אמירת יעלה ויבוא לא עלתה לו להיחשב כתפילה, וחייב בתשלומין כמי שלא התפלל כלל.

והכא נמי בנידון דידן לגבי מי שאינו יודע לומר יעלה ויבוא, אזי להני ראשונים דתפילת ר"ח בלי הזכרת יעלה ויבוא נחשב כמי שלא התפלל כלל, נראה דאין לו להתפלל אם לא יוכל לומר יעלה ויבוא. דמסתבר שכלפי זה גרע אי הזכרת יעלה ויבוא מלהחסיר ברכה, כיון שבר"ח כשאנו מזכיר יעלה ויבוא אזי כל צורת התפילה אינה כתיקונה דבעינן היום 'תפילת ראש חודש'. אולם לדעת הראשונים דס"ל דתפילה מיהא הויא רק שחסר לו הזכרה, א"כ וודאי שצריך הוא להתפלל ויצא בה מיהא ידי חובת תפילה.

ועיין בשו"ע (או"ח סימן קח סעיף יא) דנפסק במחלוקת ראשונים זו להחמיר כתרומה, כיון דלא הוברר הלכתא כמאן. וא"כ בנידון דידן אין לו להתפלל מספק.

אולם לשיטת המשנה ברורה הנ"ל דס"ל דהטעם שצריך להתפלל היכי שאינו יודע את כל הברכות היינו משום רחמי בעלמא, הכא נמי לא גרע, וגם כשאנו יודע לומר יעלה ויבוא צריך להתפלל מטעם 'רחמי בעלמא'. אבל לדברינו שהטעם שמתפלל אפילו אם אינו יודע רק ברכה אחת הוא משום שגם ברכה אחת שם תפילה עליה, א"כ בר"ח צריכה גם ברכה זו לאמירת יעלה ויבוא בכדי שתהיה 'תפילת ראש חודש' וממילא כשאנו יודע לומר את נוסח 'יעלה ויבוא', אזי כאמור, אינו יכול להתפלל כלל.

והוא הדין כשהתפלל בר"ח תפילה כזו שהחסיר בה חלק מהברכות, ושכח לומר יעלה ויבוא, אזי לשיטת המשנ"ב שתפילה כזו בלאו הכי אין לה דין תפילה כתיקנה אלא רחמי בעלמא הוי, א"כ אין צריך לחזור עליה עבור יעלה ויבוא. אבל לדברינו דשם תפילה עליה, יש לו לחזור ולומר בה 'יעלה ויבוא'.

*

והנה יש לדון במי ששכח לומר בקשת 'ותן טל ומטר' במנחה של ערב שבת, ונזכר בזה בערבית של שבת, אם צריך להתפלל תפילת תשלומין בליל שבת, כיון שלא עלתה לו לתפילת מנחה, או דילמא כיון דבלאו הכי לא יוכל לומר עתה

חכמים שאת כל הבקשות הללו חייב כל אחד לאמרם בתפילה שלש פעמים ביום. ומצד כל ברכה בפני עצמה חייב לעמוד בתפילה ולאמרה, [אלא שאינו יוצא את שלימות חובת התפילה כתיקונה עד שיתפלל את כל השמונה עשרה ברכות יחדיו על הסדר. ולכן אם החסיר או טעה והקדים המאוחר צריך לחזור ולהתפלל כולם על הסדר. אבל כשאנו יודע כי אם חלק מהברכות גם כן חייב בהם מצד עצמם להתפלל אותם].

ולפי זה אם ידע ברכה אחת והתפלל אותה, ושוב נזכר בעוד ברכה בוודאי חייב לעמוד שוב בתפילה ולאמרה בכדי לקיים חובת ברכה זו. אולם נראה שאינו צריך לחזור ולומר עתה גם את הברכה שכבר אמר תחילה, כיון שגם על ידי שניהם לא יקיים את תקנת שמונה עשרה כתיקונה. דכל מה שחוזר ומתפלל עתה הוא רק עבור חובת הברכה שנזכר בה עתה, אבל תפילה כתיקונה עדיין אין לו כל זמן שאינו מתפלל את כולם כסדרן.

ונמצא שיתכן אופן שיתפלל תפילה על כל ברכה בפני עצמה, ואחר שהתפלל מספר תפילות כמניין הברכות, אם ייזכר בכולן יחדיו כסדרן, יתחייב שוב להתפלל את כל השמונה עשרה ברכות יחדיו בכדי שתהיה בידו תפילה כתיקונה.

*

ולפי מה שביארנו נראה פשוט שמי שבא להתפלל בשבת ויו"ט ואינו יודע נוסח ברכה אמצעית, אינו יכול להתפלל במקום זה אחת מן הבקשות שאומרים בחול. משום שאין בשבת חובת תפילה על הבקשות הללו של חול. [אולם לפי דעת הביאור הלכה, יתכן שכדי לצאת ידי חובת תפילה דאורייתא ורחמי בעלמא, יהא חייב להתפלל ברכה אחת מברכות החול].

ועוד נראה שאם אירע זה בראש חודש, שהתפלל תפילה שיש בה שלש ראשונות ושלוש אחרונות ורק ברכה אחת או כמה ברכות באמצע, ושכח לומר 'יעלה ויבוא' ברצה, הרי לפי דברינו שיש בזה קיום של חובת תפילה, יהא חייב לחזור ולהתפלל תפילה זו עם 'יעלה ויבוא'. אולם לפי דברי הביאור הלכה שאין כאן אלא רחמי בעלמא וכדי לצאת ידי"ח תפילה מדאורייתא, לכאורה אין צריך לחזור.

והנה יש לעיין במי שאינו יודע לומר 'יעלה ויבוא' האם מותר לו להתפלל בר"ח תפילת שמו"ע בלי אמירת 'יעלה ויבוא', ונראה שדבר זה תלוי בפלוגתת הראשונים (ברכות כו: תוד"ה טעה עיי"ש) לגבי מי ששכח 'יעלה

איתא בגמרא (ר"ה לד:) דברכות של תפילת מוסף דראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות מעכבות זו את זו, ונפסק כן בשו"ע (סימן תקצג) וכתב שם המג"א דמשמע מזה דבשאר ימות השנה ברכות של תפילת שמו"ע אינן מעכבות זו את זו, ואם יודע ברכה אחת יאמר אותה לבדה.

ועיין בביאור הלכה שם שכתב שתפילה כזו אינה בגדר תפילה שתיקנו חכמים, שהרי קיי"ל שאפילו אם דילג ברכה אחת מברכות שמונה עשרה צריך לחזור ולומר כולם כסדר שנתקנו. אלא תפילה כזו הוי רחמי בעלמא, ויוצא בזה עכ"פ חובת תפילה מדאורייתא דבבקשה אחת סגי מה"ת. עיי"ש. ומבואר בדבריו דס"ל שמה שצריך להתפלל כמה שהוא יודע, הוא בכדי שיקיים בזה עכ"פ מצות תפילה מן התורה. כי מצד תקנת שמונה עשרה שתיקנו חכמים אינו יוצא רק אם מתפלל את כולה, ואם חסר אפילו ברכה אחת אין עליה שם תפילה מדרבנן ולא הוי כי אם רחמי בעלמא. ודבריו תמוהים שהרי בכדי לצאת ידי חובת תפילה מדאורייתא די בבקשה אחת באיזה נוסח שירצה. ועבור זה לא היה צריך להתיר לו להתפלל כמה וכמה ברכות.

והנראה בזה דאפילו באופן שאינו יודע לברך כי אם ברכה אחת או יותר, מחוייב מדין תפילה מדרבנן להתפלל אותם. כי חכמים תיקנו להתפלל את כל הי"ח ברכות האלו, וחייב בכולם או כל כמה שהוא יודע מהם. וגם זה נכלל בתקנת חכמים, שכל אחת מהבקשות הללו צריך לומר אותם בצורת תפילה. ורק לגבי ברכות דראש השנה אמרו דכשאנו יודע כולם לא יאמר אפילו ברכה אחת, דבר"ה הברכות מעכבות זו את זו, והיינו משום שתוכנם עניין אחד וקשורים הם זה בזה (ועיין מה שביארנו בזה בקובץ תורת בקרם ראש השנה תשס').

והנה לפי דברי הבי"ל, שאמירת ברכה אחת היא רק רחמי בעלמא ומה שחייב לאומרה היינו בכדי לצאת בה ידי חובת תפילה מן התורה, נמצא שאם יודע רק ברכה אחת משמו"ע והתפלל אותה, ואחר כך נזכר עוד ברכה, אינו צריך להתפלל אותה, כיון שכבר יצא ידי חובת תפילה דאורייתא באמירת הברכה הראשונה. ומצד חובת תפילה שתיקנו חכמים גם כן פטור כיון שגם על ידה לא נתקיים תקנת שמונה עשרה, עד שיתפלל כל הברכות כסדרם.

אולם לפי מה שנתבאר בדברינו, הרי משום תקנת חכמים של שמו"ע, חלה חובה על כל ברכה וברכה בפרטות לומר אותה, כי תיקנו

אינן מעכבות זו את זו

ותן טל ומטר לא ירוויח מזה כלום. ולכאורה תלוי דבר זה בפלוגתת הראשונים הנ"ל.

אמנם נראה לחלק על פי מה שביארנו במקו"א (תורה ודעת גליון 92 - בעניין אמירת ותן טל ומטר בימות הגשמים) שלדעת הפר"ח והביאור הלכה אמירת ותן טל ומטר היא חלק מברכת ברוך עלינו, ואם לא אמרה הוי כמי שחיסר כל הברכה. ולדידהו וודאי שבכה"ג חייב לכו"ע לחזור בתפילת תשלומין בליל שבת, וגרע מהחסידי יעלה ויבוא בר"ח, שלדעת כמה ראשונים עדיין שם תפילה עליה, אבל כאן שהוי כמי שהחסידי את כל ברכת 'ברך עלינו', אין שם תפילה עליה, וחלה עליו חובת תשלומין. (ועיין תוס' ברכות כט: ד"ה טעה שכתבו שהחסידי ברכה שלימה גרע מלא אמר יעלה ויבוא. ופשוט.)

אבל לדעת הפמ"ג שהבאנו שם דס"ל שאמירת ותן טל ומטר היא בקשה בפני עצמה ואינה חלק מברכת השנים, נראה דהכא לכו"ע אין צריך לחזור ולהתפלל תפילת תשלומין, דמסתבר דאף להני ראשונים שאם התפלל בר"ח והחסידי יעלה ויבוא לאו שם תפילה עליה, היינו משום דבר"ח בעינן גדר של 'תפילת ר"ח' ועל ידי הזכרת יעלה ויבוא נעשית כל התפילה ל'תפילת ר"ח' (ונתבאר בארוכה בקובץ 'תורת בקרבם' חנוכה תשסב), אבל אם החסידי בימות הגשמים בקשת 'ותן טל ומטר', עדיין שם תפילה עליה, דאין גדר של 'תפילת ימות הגשמים', ומכיון שהוא רק בקשה בעלמא ועתה בלאו הכי לא יוכל להשלימה, א"כ מה לו להתפלל עתה תפילת תשלומין. (ועיין בזה בחידושי הגר"ח (סנטסיל) על הש"ס, וצ"ע.)

אולם אם הזכיר טל ומטר במנחה בערב היום שמתחילין להזכיר בו טל ומטר, ונזכר בערבית, כשכבר חל חובת הזכרת טל ומטר. נראה פשוט שלכו"ע צריך להתפלל תפילת תשלומין שהרי המזכיר טל ומטר בימות החמה הויא תפילה שאינה הוגנת והוי כאילו לא התפלל כלל. ועיין בשערי תשובה (סימן קח ס"ק יז) שמביא מהאחרונים שתלו זאת במחלוקת הראשונים הנ"ל לעניין ר"ח, וצ"ע.

*

והנה בדברי המג"א שברכות שמו"ע אינן מעכבות זו את זו, נראה שכל הנידון הוא רק לגבי הברכות האמצעיות, וכמו בראש השנה דמיניה מיייתי ראיא להאי דינא, דהתם איירי בברכות אמצעיות 'מלכיות זכרונות ושופרות'. אבל שלוש ראשונות ושלוש אחרונות נראה שהם וודאי מעכבות את התפילה, דפשוט

שמבלעדיהם אין לזה תורת תפילה כלל. שהרי התפילה אין היא בקשה גרידא, וגם ברכה עם חתימה עדיין אין שם תפילה עליה, כי תפילה היא עמידה לפני ה' וכאילו שכנה כנגדו, וכמה הלכתא ברבי נאמרו מצד המצב המיוחד של תפילה, כי יש סדר של גישה לפני המלך. ופשוט שיסוד מרכזי בתפילה הוא במה שמתחיל בשלש ברכות ראשונות, כמו שאמרו לעולם יסדר אדם שבחו של מקום תחילה ואחר כך יתפלל, ובהוה הוא נחשב עומד לפני ה' כעבד לפני רבו. וכן אחריה שלש ברכות אחרונות כעבד שנפטר מאת רבו והולך לו. ולפיכך אם אינו יודע את נוסח של אחת מברכות ראשונות ואחרונות, אינו יכול להתפלל כלל. (ובכדי לצאת ידי חובת תפילה מן התורה, בבקשה בעלמא סגי ליה.)

וכל מה שחידש המג"א דאם יודע רק ברכה אחת יאמר אותה, ואין בקשה אחת מעכבת את חברתה, היינו בתנאי שיאמר לפניו שלש ברכות ראשונות, ולאחריה שלש אחרונות, שע"ז יש לאמירתו גדר תפילה.

אולם עיין במשנה ברורה שם (סימן תקצג סק"ב) שכתב לגבי היודע רק ברכה אחת שבשעה שאומרה - 'וגם יראה להסמיכה לאיזה ברכה כגון לאשר יצר וכדומה כדי שתהא סמוכה לחברתה'. משמע שהבין בדעת המג"א שגם אם אינו יודע לומר שלש ראשונות ואחרונות, כי אם רק ברכה אחת מהאמצעיות גם כן יאמר אותה. וזה תמוה מאד, דבמה הוא נחשב כ'תפילה', דהא אין זה אלא בקשה וברכה בעלמא, וכיצד חל עליה שם 'תפילה', ואטו מחשבתו משוי לה תורת 'תפילה'. ובמה הוא שונה מברכה אחרת שיש בה בקשות, כגון אהבה רבה, שאף שהיא ברכה אין לה דין תפילה. [ואולי אזיל בזה המ"ב לשיטתו שס"ל שכל היכא שאינו מתפלל כל הי"ח ברכות אין על זה שם תפילת שמו"ע כי אם רחמי בעלמא. אולם אפילו לשיטתו תמוה לומר כך, כי הרי אין על זה כלל תואר תפילה. ומצד בקשת רחמים, די לו במה שאמר אהבה רבה או ברכת המעביר שינה שיש בהם בקשות.]

ויש להוכיח זאת מתפילת הבינו שתיקנו אותה עבור שעת הדחק ורצו לקצר כפי מידת האפשרות, ובכל זאת לא קיצרו מלומר בה את הברכות הראשונות והאחרונות. [ומה שמצינו במהלך במקום סכנה שמתפלל תפילה קצרה 'צרכי עמך מרובים וכו' וחותרם בשומע תפילה' ואינו מתפלל שלוש ראשונות ושלש אחרונות, כדאיתא בגמרא ובשו"ע (סימן קי סעיף ג), אכן לא יצא בזה ידי חובת תפילה, וכשיגיע למקום ישוב צריך לחזור ולהתפלל כדאיתא התם, משא"כ בתפילת הבינו שגם אם עבר שעת

הדחק אינו צריך לחזור ולהתפלל.]

ומה שמצינו בברכת מעין שבע שתיקנו בליל שבת לשליח ציבור, שקיצרו גם בשלש ראשונות ואחרונות, נראה שלא התירו זאת רק משום שהוא כחזרת הש"ץ וסמכין על תפילת הלחש שאמרו המתפללים את ברכות סדר השבח במילואם, ומעין שבע הוא כהמשך לה. וגם התם הרי בכל זאת אין מחסירים לגמרי את הברכות הללו, אלא אומרים גם מעין שלש ראשונות ושלש אחרונות, אבל מבלעדיהם וודאי שאין לזה שם תפילה.

*

ונראה פשוט שאם אינו יודע שום ברכה מברכות האמצעיות, אף שידוע להתפלל שלש ראשונות ושלש אחרונות, אין לו להתפלל אותם, דכל שאין לו אף ברכה מברכות האמצעיות שהם בקשות צרכים לאו שם תפילה עליה, כי שלש הראשונות באים רק כהקדמת סדר השבח לפני התפילה וכן שלש אחרונות כעבד שנפטר מרבו, אבל כל זה הוא רק כאשר ישנו לעיקר התפילה דהיינו הבקשות. אלא שבדיעבד די בבקשה אחת כדי שיחול עליה שם תפילה כמו שביארנו. ועוד נראה שאם הברכה האמצעית האחת שידוע אותה היא ברכת שומע תפילה, אין יכול לאמרה לבדה, משום שכל משמעותה של ברכה זו היא כאשר היו ברכות של בקשות לפניו, שעליהם חוזר ומבקש שישמע ה' ויעתר לבקשותינו. אולם אם לא אמר שום בקשה לפניו אין משמעות לברכה זו בפני עצמה.

נכתב ע"י הרב י. מ. ו.

זמרת הגדול לחיות
ישיבת חתומים
קהל עדת ירושלים

ברכת מזל טוב חמה ולבבית

שלוחה בזה להבחורים החשובים

החתן **יעקב כהנא** הי"ו

החתן **חיים קלצקין** הי"ו
לרגל נישואיהם בשעתו"מ

הבה"ח **אשר מרגלית** הי"ו
לרגל אירוסיו בשעתו"מ

יה"ד שיזכו לבנות בית נאמן בישראל
דורות ישרים ומבורכים בבנין עדי עד.

ביומו תתן שכרו

מצוות 'ביומו תתן שכרו' ואיסור 'בל תלין' נוגעים הרבה בחיי היום יום, ונקדים את עיקרי הדינים המבוארים בשו"ע ונו"כ (חו"מ סימן של"ט).

א. מצות עשה ליתן שכר שכיר בזמנו, והמאחר לתת עובר בלאו, ודין זה נאמר בין בשכירות אדם, בין בשכירות בהמה או כלים, ויש מחמירים גם בשכירות קרקע, ובפרט בבתים יש להחמיר מאחר וי"א דבתים דינם כמטלטלין.

ב. כשהמלאכה מסתיימת לפני שקיעה"ח, זמן התשלום הוא עד שקיעה"ח. וכשהמלאכה מסתיימת לפני עלות השחר, זמן התשלום הוא עד עלוה"ש. ובמוסר חפץ לתיקון אינו מתחייב לשלם כל עוד שהחפץ עומד אצל האומן.

ג. איסור בל תלין הוא רק כשבעלים שכר בעצמו את הפועל, ולא ע"י שליח. ורק כשהפועל תובע שכרו, ויש לבעלים ליתן ואינו נותן. ויש שמחייבים את הבעלים גם למכור את חפציו לצורך התשלום, כשאין לו הפסד מרובה מהמכירה.

ד. לאחר שעבר זמנו אינו עובר עוד על בל תלין. ובאופן שהפועל יודע מראש שדרך הבעלים לשלם לאחר הזמן, כגון שדרכו לשלם ביום השוק שאז יש לו מעות, אינו עובר כלל על בל תלין.

ה. גם באופנים שאינו עובר על בל תלין, אם המשכיר אינו טרוד ומכוון לדחותו, עובר על איסור דרבנן של 'אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש איתך' (משלי). ובפוסקים הובא עוד בשם הזה"ק להחמיר בכל גווני לא להלין פעולת שכיר, ואפילו כשהפועל מוחל.

ועתה נפרט כמה שאלות שכיחות לפי המציאות שבימינו

שכיר חודשי

בימינו הדרך לשלם את המשכורת בתחילת החודש הבא (היינו בר"ח או בתאריך קבוע אחר), והנה מעיקר הדין זמן התשלום הוא בסיום החודש, וכיון שהמנהג ידוע שהתשלום יהיה אחר הזמן, לכאורה שוב אין כאן בל תלין כלל, ודומיא דיום השוק, שהוזכר בגמ' ובפוסקים.

אלא שבכנה"ג הביא בשם שו"ת תשב"ץ (א. ס"ד) ששכיר שנה שהתנה לקבל שכרו בכל חודש, עובר המשכיר באיסור בל תלין

אם אינו נותן כל חודש. ומוסיף הכנה"ג דה"ה שכיר חודש שהתנו עמו לתת שכרו בסוף השנה, עובר בבל תלין רק בסוף השנה. ולכאורה מבואר שכשהתנו לתת השכר בתאריך אחר עובר בבל תלין בבוא התאריך, וצ"ע מ"ש מדין יום השוק שאינו עובר כלל.

ויש שרצו לומר שהגמ' והשו"ע איירי באופן שלא התנו בפירוש לפרוע ביום אחר, אלא שהפועלים יודעים שדרך בעה"ב לשלם ביום השוק, ולכן נחשב שזמן התשלום הוא בסיום המלאכה, אלא שהפועלים מוחלים על דחיית התשלום. משא"כ הכנה"ג איירי בהתנו בפירוש לשלם ביום אחר, ואז נהפך יום זה להיות זמן התשלום, וכשאין משלם בזמן זה עובר על בל תלין.

והנה מלבד מה שאין נראה לומר כן מצד הסברא, שאין נראה שאפשר לשנות את זמן התשלום, וודאי שתמיד נחשב זמן התשלום בעת סיום העבודה, ורק שהפועל מוחל לקבל שכרו יותר מאוחר. מלבד זאת אין נראה מדברי הפוסקים לחלק בזה, ובפרט לשון רש"י בב"מ (ק"א ע"א ד"ה מידע ידעי) "דאדעתא דהכי איתגר ליה" משמע שהדרך לשלם ביום השוק הוא כתנאי בשכירות, ובכל מקום אומדנא לתנאי הוי כתנאי מפורש, וא"כ הוי כהתנו לשלם ביום מסוים, ואפ"ה אין בו משום בל תלין.

ובאמת המעיין בתשב"ץ עצמו מבואר הטעם ששכיר שנה שהתנה לקבל שכרו בכל חודש, שעובר על בל תלין בכל חודש, היינו משום שאיה"נ שלענין התחייבות שלא לחזור בו הוא כשכיר שנה, אבל לענין זמן התשלום הוא שכיר חודש. והיינו שבסתמא זמן ההתחייבות שלא לחזור וזמן התשלום הם שווים, אבל ע"י תנאי אפשר להפריש ביניהם. ולפי"ז גם בכנה"ג אפשר לבאר שלענין זמן התשלום הוא שכיר שנה.

מעתה יש לומר שכל זה הוא כשהתשלום הוא בסיום התקופה, אבל כשזמן התשלום הוא בתחילת התקופה הבאה, שוב אין כאן בל תלין, וכמבואר בדין יום השוק. וכן הורה הגר"צ ברוורמן שליט"א שלכאורה לפי מה שנהוג היום לשלם בתחילת החודש הבא, אין כאן בל תלין.

תשלום למקוה ולאוטובוס

הנכנס למקוה או העולה לאוטובוס בלי

תשלום ה"ז גזל, כיון שאין נותנים רשות להכנס בלי לשלם מראש. אבל גם אם עבר או ששכח ולא שילם מראש, לכאורה צריך לשלם מיד כשזכר משום בל תלין, ואף שאין הבעלים תובע בפירוש וכשאין תובע הא ליכא משום בל תלין, היינו משום שאינו יודע שנכנס בלי לשלם, ולא משום שמוותר לו, וכמבואר באהבת חסד (פ"ט סי"א ס"ק ל"ב-ל"ג) שהפטור כשאינו תובע הוא רק כשמוכח להדיא שמוותר לו, וכ"ש כאן דודאי אילו היה יודע שנכנס בלי תשלום היה תובעו או מונעו מלהכנס.

אלא שיש לדון בזה אם נחשב כשוכר פועל ע"י שליח שאין בו משום בל תלין, שהרי בדרך כלל אין הבעלים נמצאים במקוה או באוטובוס. והנה לשון הגמ' בבבאור הפטור דע"י שליח הוא "לפי שלא שכרן" ופירש"י "ולא קרינא שכיר גביה". ואפשר לומר דהיינו דוקא כשיש שליח שהוא זה שהולך להביא את הפועלים ולהבטיח שכרם, בזה אמרינן שהוא לא שכרן, משא"כ כשחפץ או רשות המשכיר עומד לרשות הציבור, וכל הרוצה בא ומשתמש ומשלם, אפשר שנחשב טפי להיות השוכר של הבעלים עצמו, וצ"ע.

שכירות בתים

בשכירות בתים הדרך בימינו לשלם מראש כל חודש, והנה זה ודאי שלפני הזמן של המגורים אין שייך בל תלין, אבל י"ל שכל יום שהוא גר בדירה ואינו משלם עובר על בל תלין של אותו היום. וכדנתבאר לעיל שיש להחמיר בשכירות בתים שיש בהם משום בל תלין, ובפרט בדירה מרוהטת, שיש בזה גם שכירות כלים, שבזה לכו"ע ישנו בבל תלין.

אלא שיש מקום לומר שאינו עובר עד סוף החודש שבפשטות זהו זמנו מעיקר הדין, דהא שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. אבל לכאורה נראה לומר שנידון דידן דומה למש"כ בשו"ת התשב"ץ הנ"ל, לגבי שכיר שנה שהתנה לקבל התשלום בכל חודש, דאז מיקרי זמן התשלום לענין בל תלין, וה"ה כאן דכיון שהתנה לקבל שכרו מראש עובר מיד על כל יום שדר שם, שכל יום שדר שם הוי כבר הזמן לשלם על יום זה, מאחר שלפי התנאי עליו לשלם מראש, וא"כ הזמן אינו בסוף החודש, אלא בסוף כל יום ויום, ויש לזהר בזה מאד כי בכל יום הוא לאו מחודש.

קשרם על לוח לבך

אזנך, להבין הדבר על אשורו.

בלב הלילה אמר לו הגר"א, הבט נא במקרא שם כתוב "ויקמך ה' לו לעם קדוש כי תשמור את מצוות ה' והלכת בדרכיו, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" ההבטחה נאמרה כלפי יהודי הדבק ועובד ה', כי הוא יעורר יראה ופחד, ומעתה האם ההבטחה נאמרה רק בזמן תפילין? למעלה מכך וכי תעלה על דעתך כי מהתפילין הן יראין, וכי הקציצה של התפילין מעוררת יראה, בוודאי מה שמטיל מורא, הוא שמו של הקב"ה הזורח מפניו של היהודי, כמפורש 'כי שם ה' נקרא עליך', אלא שהתפילין הם האות והסימן לכך, שהאהבה יוקדת בלב היהודי.

ומעתה אם היהודי מניח תפילין, אך אינו מעורר בנפשו שרעפי אהבת ה', וליבו אטום משלהבת הדביקות, הרי גם כשיצא ידי חובת המצוה המעשית של תפילין, אך תכליתה וסגולתה רחוקים ממנו, וק"ו שאינו בפרשה של 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך'.

בעל המלון אשר מעולם לא הקשיבה אזנו, לרגשות ורעיונות כאלו, נתקשה לעכל את דברי הגר"א אשר טפחו על פניו.

הגר"א ביקש לקרב את הדברים ולהמחישם לפני האיש, אשר צריך לממש הדברים ביד, ואז פתח הגר"א ויצר מליצה נאה, בכדי לתנו בידיו, למען אשר יהפוך בה, ושב ורפא לו.

וכך היו דבריו הרי לשון חז"ל וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך - אלו תפילין שבראש, ויש להקשות למה לא אמרו אלו תפילין שעל הראש. והתשובה היא, כי את זאת באו חז"ל ללמדינו, כי אכן, ישנן תפילין שעל הראש, אשר לא עליהם עולה ההבטחה, אולם ישנן הזוכים לתפילין שבראש, אשר להם יש מוחין דקדושה בקדקדם. צלם האלוקים שלהם, מעורר יראה, על הקמים עליהם.

בעל המלון שמע והבין, והחלו צומחים לו כלים, ליתן את הלב לה', להבין ולהבדיל בין מצוות אשר נעשות בחיצוניות, ובין מצוות אשר הם גם בתוך היהודי בפנימיות.

המשיך גם המשיך במנהגו להיות מוכתר בתפילין כל היום, ללא הפסק, אבל גם ידע להוקיר יהודים יראי שמים הנוהגים כאותם פוסקים, אשר בגמר ההנחה מניחים התפילין בתיקן בחיבוקים ונשיקות, אמנם רישומם אינו פג מהם, בהליכות כל היום.

ואת עצמו היה שואל, היאך עלה על דעתו לקרוא לאנשים אשר כל כולם אהבה ודביקות לבוורא את הכינוי 'קרקפתא'. לאור דברי הגר"א עלי מוטל להשתדל להיות קרקפתא דמנח ביה תפילין.

והנה הופיעו שודדים, ללססם את המלון, בעל המלון, לא פחד מהם, כי היה מאמין בתמימותו במה שדרשו חז"ל 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך' כי אלו התפילין, וסבר כי כאשר יראו את התפילין שעליו, ינוסו כל עוד נפשם בם, אך הנה השודדים לא נתרששו כלל מהתפילין שעל ראשו, ויגשו אליו, ויקשרוהו, הוא על תפיליו, ויטילו אותו לארץ, ואין איש בבית מלבד הגר"א שהיה ספון בחדרו מרוכז בתלמודו.

היהודי הכפות, ראה את מלאכת הגזלנים, כיצד הוציאו שקים והחלו למלאות מכל טוב הבית, ליבו של הכפות נתפלץ, וגם תמה על עצמו, היאך התפילין שלי אינם מטילים פחד ומורא על הרשעים הללו.

ויבואו בליבו הרהורים לאמר, שמא התפילין שלי דבר פסול יש בהם, ולכן אינם פועלים פעולתם, וליבו קיוה כי הישועה תבוא מחדרו של הגר"א, כי הרי תפיליו של הגר"א בודאי אין בהם פקפוק, ובליבו התפלל כי יצא הגר"א מחדרו, ואז מיד ינוסו השודדים למראה תפיליו המהודרות.

הם טרם כילו מלאכתם, וירד הערב, ויאמר הכפות בליבו, הרי עתה חלץ הגר"א תפיליו, וא"כ הלוואי ולא יצא מחדרו, כי עתה אין עליו את סגולת התפילין, ושמא תבוא עליו חלילה רעה ע"י השודדים.

והנה יצא הגר"א מחדרו, ואכן כיון שהעריב הלילה היה ללא תפילין, ולמרבת הפלא כשראו הרשעים את פני הגר"א, נפל פחד ואימה עליהם, וצווחות של חרדה השמיעו, וינוסו בבהלה עצומה, כשכל שללם מונח בשקיהם, ומסודר לצידו של הבית.

הגר"א ניגש להתיר חבלי איש מטיבו. ומיד קם האיש, וישאל היאך היה דבר זה, כי נסו ונבהלו מפניך כל כך.

ענה לו הגר"א 'אנא תפילין מנחנא' ועל מניח התפילין הלא נאמר 'ויראו ממך'.

ויפלא האיש וישתומם מאד מתשובת הגר"א, והרי הגר"א לא היה בתפילין, ואדרבה הוא עצמו כן היה בתפילין, ובכל זאת לא נתקיים בו פסוק זה.

הסתירה הזאת הציקה לו וטרפה את רוחו, כי טבעו היה לאחוז בדברים נגלים מוסדרים וברורים, והנה כמעט יצא מדעתו, לשמוע מאיש האלוקים, דברים הפוכים כאלו, כי על עצמו אומר הגר"א תפילין מנחנא, כאשר כבר היה לילה ולא היה עליו תפילין, ומאידך, ידע הגר"א שהתפילין היו עלי בשעה שתקפוני השודדים מבעוד יום, ולמה לא הועילו לי.

הגר"א הרגיש בלבטי נפשו, ויאמר לו, לך עתה להשיב נפשך מהפחד הגדול שהיה לך, וכשאשוב מתפילת ערבית אוכל לסבר את

בתקופת זריחת אורו של הגאון מוילנא ז"ע, כאשר נתפשטו בארץ תורותיו וגדולת אורחותיו, ויהי באחת העיירות אשר על אם מסילת הדרכים, איש אחד תמים בדרכו, ירא ה' ודקדק, הלה היה מוקיר מאד את המפורשות, ואת המצוות שיש בהם מעשה בולט, - ועניינם מוגדר וברור, אך, בדברים התלויים בלב ומסורים לרגש ואצילות רוח - לא היה מצטיין.

כי כך היה אופיו, שהיה נוטה אל ההדר והפאר של המוחש, ולא הסכינה נפשו, לחוש בעדינות מערכי לב, ובסוד פנימיות חפץ ה'. וכן, כאשר נזדעזעה ארץ ומלואה, מגדולתו ותורתו של הגר"א, וכולם היו רדופים אחר הרעיונות והמוסרים אשר מבית מדרשו, הרי שמידענו לא היה לו חלק בזה, וכשהיו הבריות משיחים מיראתו חסידותו ודביקותו, לא היה מוצא האיש עניין בדבריהם, אלא שפעם אחת כשהשיחו בפניו על אודות הגר"א, התלהב האיש מאד, כי קלטה אזנו כאשר הזכירו את אחת מהנהגות הגר"א הלכה למעשה, ואותו מנהג כבש את ליבו, והחל מאמצו, ודוגל בכך עד שאפילו מאס באחרים שאין עושים.

ומהי אותה הנהגה? היא שגב מנהג קודש של רבינו הגר"א ז"ל, להיות מעוטר בתפילין בכל משך היום. וכלל העם היו יותר להוטים אחר מסתורי תורותיו, ולא היו רבים מזדריזים לאמץ את ההנהגה המעשית הזו. אך האיש הזה ביצר דבר זה, כי פסוקי התורה כצורתם היו חביבים עליו, וכך הרי משמעם הגלוי, וגם צביון מצוה זו הפומבית והמפוארת - התאימה לשורשי חושי.

מוכתר בתפילין מבוקר עד ערב, היה מהלך שמח וטוב לב, וכשהוא ממשמש את התפילין הנאות, היה אומר לעצמו, הלא אני הדור לפני קוני, אך אוי להם להמון הבריות מבטלים מצוה מפורשת, והם כולם כ'קרקפתא דלא מנח תפילין'.

לפי מידתו ואופיו, הוא מצא פרנסתו, והיה בעל בית אכסניא מפואר. באחד הימים הגיע אליו, אורח הכי נכבד, הוא רבינו אליהו בעצמו, שמח בעל בית המלון מאד, ויקהל אליו את כל בני העיר ואומר להם, לכו וראו מנהגו של צדיק וגדולתו לקיים מצוות תפילין בתדירות, וממנו למדתי. חכמי העיר צבאו על המלון, לראות זיו פני הצדיק, ולשמוע אמרי פיו, והגר"א הכיר בחכמתם, ויקבלם בסבר פנים יפות, ובעל המלון, חרק שיניו ויאמר, היאך סובל הצדיק את כל ה'קרקפתות' הללו, וגם הם מה להם לטרוח להאזין ולשמוע, מוטב להם שיביטו בדרכיו, ויעשו כן גם הם.

באחד מימי שהות הגר"א באכסניא, והצדיק ישב בחדרו, ובעל המלון עסק במלאכתו,

תפילה לפני ה'

כיוצא בזה אני אומר תמיד בעניין התפילה, ישנם אנשים שנראה בתפילתם שהם משתדלים ומתאמצים להתרגש מתוך התפילה ולמשוך את ההתפעלות מתוך נפשם. רואים בתפילתם שרוצים הם לחטוף ולתפוס את אותו הכח הטוב המתעורר ולהלהיב אותו, ולגרש את שאר הכוחות הפשוטים המפריעים. אבל לא זו הדרך.

לא ניתן כח לאדם להפריד את הכוחות והרגשות הטובים ולעקורם משאר חלקי נפשו, לא ניתן כח לאדם לגרש את היצר מתוך לבו בלכתו להתפלל, גם בעת התפילה הזבוב בין שני מפתחות הלב יושב ולא יפרד מהאדם.

וכך הוא דרך התפילה - האדם כמו שהוא, מתחיל להתפלל ומכוון את פירוש המילות, כלומר שומע מה שפיו מדבר, איננו עומד ומגרש בחזקה את הרגשות המפריעים המתעוררים בעת התפילה, רק הוא עומד ומתפלל בפשטות. גם בפשטות יש כמה מדרגות, אבל כל אחד מתפלל בפשטות לפי מדרגתו. כן הוא עומד ומתפלל ומתבונן בדברים הקדושים, התפילות והשירות הנשגבות שבהן הוא פונה אל הקב"ה בלשון "אתה", ואשר אין לך דבר שיכול לב יהודי לחשוב ולהרגיש, ולא ימצא בתפילות ישראל.

הן אמנם נפלא הדבר - כל רגש, כל מכאוב, כל שמחה, כל עצב, כל עניין אשר לב היהודי מכיל, כל מה שנפש בן ישראל דורשת, מוצא היהודי בתפילתו - תפילת ישראל המזורז לנפש ישראל.

ובהתפללו כך כל כוחותיו וענייניו יתפללו עמו, הכוחות הטובים והרגשות העדינים יתעוררו ויתרוממו, ועמהן יתעלה כל האדם, כל כוחותיו לפי מדרגתם ויבוא לידי התפעלות והשתפכות הנפש.

שיעורי דעת להגרי"ל בלאך (ח"ג שיעור ט)

צריך האדם לחשוב בעודו מתפלל או עושה מצוה, כי לפני מלך מלכי המלכים הוא מתפלל או עושה המעשה ההוא, והוא מה שהזהיר התנא (אבות פ"ב) וכשאתה מתפלל דע לפני מי אתה מתפלל, והנה צריך שיסתכל האדם ויתבונן היטב, כו' שהוא עומד ממש לפני הבורא יתברך שמו ונושא ונותן עמו, אף על פי שאין עינו של אדם רואהו, ותראה כי זה הוא היותר קשה שיצטייר בלב האדם ציור אמיתי, יען שאין החוש עודד לזה כלל, אמנם מי שהוא בעל שכל נכון, במעט התבוננות ושימת לב, יוכל לקבוע בלבו אמיתת הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן ומאתו הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין לו ומקשיב לדבריו, כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב ושומע אליו. ואחר שיקבע זה בדעתו, צריך שיתבונן על רוממותו יתברך, אשר הוא מרומם ונשגב על כל ברכה ותהילה, על כל מיני שלימות שתוכל מחשבתנו לדמות ולהבין.

מסילת ישרים פרק יט - בביאור חלקי החסידות

על פי השכל אין ראוי לבקש מהקב"ה ולהטריח כלפי מעלה הב הב כאילו הקב"ה אינו יודע צרכינו ואינו משגיח לטוב עלינו יותר ממה שאנחנו מבינים ויודעים ואם לפניו הגון מה שלפנינו אינו הגון מה יועיל תפילתנו להפוך דעתו ומחשבתו וכי אדם להתנחם, נמצא עפ"י שכל לא היה ראוי להתפלל כלל, לולי ה' חפץ ומתאוה לתפילתו והוא רוצה בכך וציוה על ככה וכו' נמצא שמצוה זו היא כחוקים אשר אין יודע עניינה זולת המחוקק בעצמו יתברך שמו.

דרשות חתם סופר - ח"ג פקודי תקצ"ב

<p>ברכת מזל טוב שלוחה בזה לידעו היקר והחשוב, כליל המעלות הרב יושע ציונוביץ שליט"א לרגל הכנס בנו לעול תומ"צ שמעון סירוטה - יהודה ברנד שמואל מאיר חשין</p>	<p>ברכת מזל טוב שלוחה בזה לידעו היקר והחשוב מול טוב מעוטקא דליבא לרגל הכנס הבן לעול תומ"צ יהודה שרתיה ממנו ומכל יו"ח תענוג נחת בריאות שמחה ושפע לאו"ח אמן חבה יחיה שלמה שולמן</p>	<p>ברכת מזל טוב שלוחה בזה לידעו היקר והחשוב הבה"ח שלום רוטמן הי"ד לרגל אירוסיו עב"ג בשעתו"מ יחיאל משה וורטהיימר - יונתן פרסברגר פישל שליונגר</p>	<p>תורתנו וברכותנו נתונות לידעו היקר והחשוב הרב הלל שפירא שליט"א אשר תרם עבור הוצאות הגליון לרגל השמחה השרירה במעוטו בחולדת הבת במו"ט</p>	<p>ברכת מזל טוב שלוחה בזה לידעו היקר והחשוב, כליל המעלות הרב יושע ציונוביץ שליט"א לרגל הכנס בנו לעול תומ"צ שמעון סירוטה - יהודה ברנד שמואל מאיר חשין</p>
<p>ברכת מזל טוב שלוחה בזה לידעו היקר והחשוב רב פעלים לתורה ותעודה, איש האשכולות לרגל הכנס בנו לעול תומ"צ שמעון סירוטה - יהודה ברנד שמואל מאיר חשין</p>	<p>ברכת מזל טוב שלוחה בזה לידעו היקר והחשוב מול טוב מעוטקא דליבא לרגל הכנס הבן לעול תומ"צ יהודה שרתיה ממנו ומכל יו"ח תענוג נחת בריאות שמחה ושפע לאו"ח אמן חבה יחיה שלמה שולמן</p>	<p>ברכת מזל טוב שלוחה בזה לידעו היקר והחשוב הבה"ח שלום רוטמן הי"ד לרגל אירוסיו עב"ג בשעתו"מ יחיאל משה וורטהיימר - יונתן פרסברגר פישל שליונגר</p>	<p>תורתנו וברכותנו נתונות לידעו היקר והחשוב הרב הלל שפירא שליט"א אשר תרם עבור הוצאות הגליון לרגל השמחה השרירה במעוטו בחולדת הבת במו"ט</p>	<p>ברכת מזל טוב שלוחה בזה לידעו היקר והחשוב, כליל המעלות הרב יושע ציונוביץ שליט"א לרגל הכנס בנו לעול תומ"צ שמעון סירוטה - יהודה ברנד שמואל מאיר חשין</p>

<p>קהל עדת ירושלים - בית שמש ברכת מזל טוב חמה ולבבית שגוריה בזה מקרב ליכנו ההומה תודה והוקרה עמוקה להאי גברא יקירא. רודף צדקה וחסד בכל לבו ונפשו בהצנע לכת, העמל ללא לאות ומקדיש לילות כימים בכינון בית לה' ולתורתו בעירנו לכבוד ולתפארה ה"ה</p>	<p>ברכת מזל טוב נאמנה לעטרת תפארתנו, איש האשכולות, חכם הרזים, רב העצה וגדול התושיה, ליבו פתוח כשערי האולם, וחכמתו היא שעומדת לרברבות, הגאון החסיד רבי דוד לוי שליט"א ראש ארגון 'פלא יועץ' לרגל השמחה השרויה במעוגו, בנישואי בתו החשובה תחיל והברכה אחת היא לו ולביתו העומדים לימניו, שהזיווג יעלה יפה, לשם ולתפארת המשפחה המעטירה, ולעילא מכל ברכתא מפי קהל מוקירי טובותיו, ישולם לו משמים בכפליים, כי לו יאתה, לראות רוב נחת דקדושה מכל יו"ח, בהרחבת הדעת בריאות ושמחה, לאורך ימים ושנים טובים אמן. כבודת אהובי מעריציו משפחת פלא יועץ</p>	<p>ברכת מזל טוב לידעו היקר איש חי ורב פעלים לתורה ולתעודה הרב הלל שפירא שליט"א מנהל בית חינוכו בית יעקב הישי' לרגל הכנס בנו לעול תומ"צ שמעון סירוטה - יהודה ברנד שמואל מאיר חשין יו"ח שירווה רוב נחת דקדושה ממנה ומכל יו"ח יזכה להמשיך בפעילו הברוכים בביראות נחת והרחבת הדעת.</p>
--	--	--